

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 12 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Hadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDAGI INNOVATSION ISLOHOTLARNING NATIJALARI.....	13-16
<i>Равшанов Махмуд</i> ЗАСЛУГИ АЛИШЕРА НАВОИ В ИЗУЧЕНИИ РАЗВИТИЙ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ	17-19
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> FARG'ONA VODIYSIDA HASHAR YO'LI BILAN QURILGAN GIDROINSHOOTLAR TARIXIDAN	20-24
<i>Jumaboyev Azizjon Sayfiddin o'g'li, Shenkar Michael</i> SHARQ MAMLAKATLARIDA MIRZO ULUG'BEK ILMIY MEROSINING O'RGANILISHI	25-30
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON–ROSSIYA ENERGETIK ALOQALARI TARIXI:LUKOYL MISOLIDA	31-36
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> OLIY TA'LIM VA ILMIY-TEXNIK HAMKORLIK: O'ZBEKISTON HINDISTON HAMKORLIGINING ILMIY SALOHİYATI VA ISTIQBOLLARI ...	37-40
<i>Aytmuratova Janilsin</i> FROM THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE IN KARAKALPAKSTAN	41-44
<i>Toreniyazov Jalgas Yerjanovich, Rzaeva Manzura Abatovna</i> JANUBIY OROL BO'YI SHAHARLARI TARIXI BO'YICHA MANBALAR (SHARQ MANBALARI).....	45-49
<i>Baqoyev Umidjon Shuhrat o'g'li</i> ABBOS I VA VALI MUHAMMADXON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	50-55
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o'g'li</i> ANDIJON VILOYATI SUV XO'JALIGI BIRLASHMASI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991-1996-YILLAR MISOLIDA).....	56-60
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> XOTIN-QIZLARNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI: TARIXIY JARAYON VA HOZIRGI TENDENSIYALAR	61-65
<i>Choriyeva Nargiza Ibotovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA TURIZM SOHASINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	66-69
<i>Fayzullayev Oybek</i> O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)	70-74
<i>Norboyev Ravshan Saydulla o'g'li</i> SHIMOLI-G'ARBIY BAQTRIYANING ELLINIZM DAVRI ARXEOLGIK YODGORLIKLARI TIPOLOGIYASI	75-79
<i>Rajabova Nazira Shaxobovna</i> O'ZBEK XALQ AFSONALARIDA AYOL OBRAZLARINING TASVIRLARI	80-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabbarov Sabit Nietali'evich

QO'Y VA ECHKILAR BOSH SONINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA
PROGNOZLASH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
(QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANI MISOLIDA) 85-89

Xolmurotov Fozil

XORAZM VILOYATIDA EKSPORT NATIJALARI VA REAL SEKTOR
RESURSLARI O'RTASIDAGI KO'P O'LCHOVLI BOG'LIQLIK 90-103

Raximov Faxriddin Shavkatovich

TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MARKETING
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 104-116

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xoliqov Yunus Ortiqovich

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MADANIYATNI
YUKSALTIRISH STRATEGIYASI 117-121

Farxodjonova Nodira Farxodjon qizi

JADIDLAR MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA
MA'NAVIY QADRIYATLARINING ROLI 122-128

Jumayeva Shaxlo Suyunovna

TALABALARDA INTELLEKTUAL MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI 129-133

Yazdonova Saxiba Kurbanovna, Sanaqulov Sardor Isaqulovich

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI BOSHQARISH METODIKASI 134-138

Danabayev Xurshid Napasovich

SPORT TURLARI VA FALSAFIY-ESTETIKANING DIALEKTIK TAHLILI 139-142

Shokirov Tohirjon

CHOLG'U SOZLARINING YOSHLARNING MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI (DUTOR VA RUBOB SOZLARI MISOLIDA) 143-148

Raxmatov Alisher Obidovich

YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXS ZAMONAVIY IJTIMOYIY JARAYONLARGA
INTEGRATSIYALASHUVINING FALSAFIY TAHLILI 149-152

Abduraxmanova Nodiraxon Xusnutdinovna

HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA:
IJTIMOIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR 153-158

Axatova Dildora Axtamovna

IBN SINONING "RISOLAYI FIL-HUZN" ASARINING FALSAFIY TAHLILI 159-163

Toshboboyev Maksud Jalilovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOYIY JARAYONLAR
DIALEKTIKASI 164-168

Abdiyev G'ayrat Ergashevich

YANGI O'ZBEKISTON SIYOSIY AMALIYOTIDA YOSHLARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY
FAOLLIGINING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 169-174

<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEK YOSHLARINING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARIDAGI O'ZGARISHLAR	175-179
<i>Sodirjonov Muhridin Mahamadaminovich</i> RAQAMLI JAMIYATDA INSON KAPITALI RIVOJLANISHI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR.....	180-187
<i>Abduraxmonov Xasan Ibroximovich</i> YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INNOVATSION TASHABBUSLARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	188-192
<i>Norbo'tayev Islombek Musurmonovich</i> POSTHAQIQAT SIYOSATI: ALTERNATIV AXBOROT OQIMLARI ORQALI DEZINFORMATSIYA	193-198
<i>Ergashev Alijon Boxodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING TRANSFORMATSIYASI.....	199-203
<i>Elmuradova Surayyo Abdijalilovna</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING YANGI MODEL.....	204-207
<i>Bobamirzayev Abdulaziz</i> RAZIYY AD-DIN AS-SARAXSIY HAYOTI VA ASARLARI HAQIDA ILK MA'LUMOTLAR.....	208-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDAGI IJTIMOY O'ZGARISHLAR HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	212-216
<i>Do'snazarov Mirjalol Esanboy o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA HAYOT VA O'LIM MUAMMOSINING FALSAFIY-AXLOQIY MEXANIZMLARI	217-221
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> FALSAFADA INSON QADRI TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA GENEZISI	222-226
<i>Muhammadiyev Bekzod O'ktamjon o'g'li</i> VIRTUAL MULOQOTDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI VA UNING AXLOQIY JIHATLARI.....	227-231
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATIDA MEDIA MADANIYATNING SOTSIOMADANIY TRANSFORMATSIYALARDAGI ROLI.....	232-237
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Orifboyev Abdulloh</i> O'ZBEK TILIDA "HALOL" VA "HAROM" LEKSEMALARINING ZAMONAVIY SEMANTIK, PRAGMATIK VA SOTSIOMADANIY TAHLILI.....	238-245

<i>Уринбаева Дилбар Базаровна</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕСЕН УЗБЕКСКИХ И ТУРЕЦКИХ ПЕВЦОВ НА ОСНОВЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	246-258
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СИНТАКСИЧЕСКИЙ СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СРАВНЕНИЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ А.И. КУПРИНА	259-264
<i>Karimov Ulugbek Nusratovich</i> THE POETICS OF THE CHARACTERS' INNER WORLD IN "SPOOK COUNTRY"	265-269
<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna</i> POSTMODERN NARRATIVE TECHNIQUES IN JOHN FOWLES' WORKS: AN INTERTEXTUAL, LINGUISTIC, AND AESTHETIC APPROACH.....	270-275
<i>Tokimbetova Gulbahor Abatbayevna</i> QORAQALPOQ MUMTOZ SHOIRLAR LIRIKASINING JANRIY-TEMATIK XUSUSIYATLARI	276-279
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	280-284
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING SEMANTIK SHAKLLANISHI VA UNING HISSIY TAJRIBADAGI IFODASI.....	285-290
<i>Bobojonov Dilshod Jumakul ugli</i> THE PRAGMATIC AND LINGUO-CULTURAL CLASSIFICATION OF NEWSPAPER HEADLINES.....	291-294
<i>Shamshetova Biybiayim Janibek qizi</i> LINGVISTIKA VA MADANIYATSHUNOSLIKDA ANTROPOSENTRIZM KONSEPSIYASI	295-302
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAKON VA ZAMON KATEGORIYASI DOIRASIDAGI YAQIN-UZOQ OPPOZITSIYASINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	303-307
<i>Mardanova Mohira Davron qizi</i> THE ROLE OF "THE FINANCIER" IN WORLD LINGUISTICS	308-311
<i>Khalilova Shohista Muhammadi qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF UTOPIAN AND ANTI-UTOPIAN MOTIFS IN ENGLISH AND UZBEK PROSE	312-315
<i>Davlatova Shahnoza Muhammadiyevna</i> SUD VA TERGOV MOTIVLARINING ADABIY FUNKSIYASI	316-319
<i>Rustamov Dilshodbek</i> NUTQIY MULOQOT TAVSIFI	320-323
<i>Musayev Akmaljon Ibrogimovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI	324-329
<i>Shamsuddinova Diyoraxon Yorqinbek qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MEDIADISKURSINING LISONIY TAHLILI: TUZILISHI, XUSUSIYATLARI	330-333

<i>Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SUV/WATER" KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI	334-342
<i>Норкулова Шахло Абдугофур кизи</i> СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА ПРОЗВИЩ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОММУНИКАЦИЮ ...	343-345
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i> O'ZBEK TILINI LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH	346-350
<i>Xoshimova Mohigul Axmatovna</i> XIX-XX ASRLAR DOSTONCHILIGIDA ADABIY TA'SIR MASALASI	351-355
<i>Омонова Мадина Аслиддиновна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЛАКУНЫ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ НЕПЕРЕВОДИМЫХ КОНЦЕПТОВ	356-361
<i>Abdulkhakova Dilafruz Shamsiddinovna</i> PERSPECTIVES AND THEORETICAL APPROACHES TO FORMULAIC EXPRESSIONS	362-370
<i>Abduraimova Mahliyo Valijon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GAZ SANOAT TERMINLARINING SHAKLLANISH USULLARI.....	371-373
<i>Rajat Choudhary</i> LATIN: THE TIMELESS LANGUAGE OF MEDICINE	374-377
<i>Клеблеева Резеда Радионовна</i> МИФОПОЭТИКА КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ЛИТЕРАТУРНОГО ТВОРЧЕСТВА	378-381
<i>Irbutaeva Nigora, Ozodova Dilafruz, Xoliqova Sabina</i> RUS TILIDA SO'ZLASHMAYDIGAN TALABALAR UCHUN RUS TILI DARSLARIDA QO'SHIQ MATERIALLARIDAN FOYDALANISH	382-385
<i>Dilbarjonov Ismoiljon, Gavxaroy Isroiljon qizi</i> SPORT TERMINLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	386-389
<i>Arapjonova Zebo Otabek qizi</i> THE IMPACT OF ACCENT AND PRONUNCIATION ON COMMUNICATION IN GLOBAL ENGLISH.....	390-394
<i>Qarshiyeva Muxarram Shuxratovna</i> THE ADAPTATION PROCESS OF TERMS BORROWED INTO UZBEK FROM RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES.....	395-399

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich</i> JAMOAVIY MEHNAT NIZOLARINI HAL ETISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	400-407
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY QILISH ORQALI MUROJAATLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	408-415
<i>Shermatov Nuriddin, Jamshidbek Ibrokhimov</i> SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV ISHLAB CHIQRISH (AM) INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON HUQUQLARI HAMDA FUQAROLIK-HUQUQIY JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	416-428

<i>G'ulommamatova Parvina Akbarali qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KRIPTO-AKTIVLAR SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA TARTIBGA SOLISH BORASIDAGI XALQARO-HUQUQIY HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	429-435
<i>Djalilov Javoxir Abdumajitovich</i> ISBOT QILISHNING UMUMIY SHARTLARI MAZMUNI VA TASNIFLANISHI	436-443
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI.....	444-450
<i>Ismailov Bekjon Salixovich</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR MEHNAT HUQUQINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI TAHLILI	451-456
<i>Mahmarahimov Ixtiyor Baxtiyorovich</i> DAVLAT XARIDLARI VA TENDER SAVDOLARIDA RAQOBATGA QARSHI XATTI-HARAKATLARNING HUQUQIY OQIBATLARI.....	457-463
<i>Almatov Sanjar Zokirovich</i> DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	464-467
<i>Djuraev Farxod Eshboevich</i> JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USULLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI.....	468-473
<i>Sadikova Dilafruz Radjabovna</i> O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH SOHASIDA SUG'URTA MEKANIZMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI.....	474-481
<i>Сайфиддинов Аклиддин Анваржон огли</i> МЕСТНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КЕНГАШЕЙ И ХОКИМИЯТОВ	482-488
<i>Olimov Abbosjon</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYASI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARIXIY RIVOJLANISHI.....	489-494

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARIDA HISSIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	495-500
<i>Муталипова Мавлюда Жунайдуллаевна</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУТЬ АКЦИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА	501-506
<i>Джуманиязов Фарход Улугбекович</i> РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ	507-510
<i>Kuvatova Nozima Baxtiyorovna</i> TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	511-515

<i>Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna</i> TABIIY FANLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	516-519
<i>Pirimbetov Bxit Allabaevich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHIDA PEDAGOGIK ARTISTIZMNING TARKIBIY QISMLARI	520-526
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHDA TO'LIQ O'ZLASHTIRISH TEKNOLOGIYASINING ROLI.....	527-531
<i>Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich, Eshmuratov Marat Tangatarovich</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES AND THE INTEGRATION OF ICT IN TEACHING FOOD PHYSIOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	532-538
<i>Habibullayeva Shoirra</i> O'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISHNING TAMOIYILLARI	539-542
<i>Abatov Jalğasbay Orınbaevich</i> TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH USULLARI..	543-548
<i>Azzamov Yusuf Rajaboyevich</i> TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI RESURSLAR VA PLATFORMALAR: TAHLIL VA TASNIF.....	549-553
<i>Джумаева Зарина Бобохон кизи, Жаббарова Паризода Илхомжон кизи</i> МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ	554-556

Received: 20 November 2025

Accepted: 1 December 2025

Published: 15 December 2025

Article / Original Paper

STUDY OF THE HISTORY OF CENTRAL ASIAN KHANAGES (BASED ON RUSSIAN SOURCES OF THE LATE 19TH - EARLY 20TH CENTURY)

Fayzullayev Oybek,
Navoi Innovation University,
1st stage master's student in history

Abstract. This article analyzes the political structure, socio-economic life, administrative traditions, and role in international relations of the Central Asian khanates based on scientific and historical sources created by the Russian Empire in the late 19th and early 20th centuries. The diaries of Russian military personnel, studies by orientalists, reports of the imperial administrative bodies, and statistical collections are evaluated from a source-based perspective. The article highlights the scientific significance of these sources, their possibilities and limitations in restoring historical truth.

Keywords: Central Asian khanates, Turkestan, Russian Empire, source studies, oriental studies, political system, social structure.

O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)

Fayzullayev Oybek,
Navoiy innovatsiyalar universiteti,
tarix yo'nalishi I bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Rossiya imperiyasi tomonidan yaratilgan ilmiy-tarixiy manbalar asosida O'rta Osiyo xonliklarining siyosiy tuzilishi, ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, boshqaruv an'analari hamda xalqaro munosabatlardagi o'rni tahlil qilinadi. Rus harbiylarining kundaliklari, sharqshunos olimlarning tadqiqotlari, imperiya ma'muriy organlarining hisobotlari va statistik to'plamlar manbashunoslik nuqtai nazardan baholanadi. Maqolada ushbu manbalarning ilmiy ahamiyati, tarixiy haqiqatni tiklashdagi imkoniyatlari va cheklavlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: O'rta Osiyo xonliklari, Turkiston, Rossiya imperiyasi, manbashunoslik, sharqshunoslik, siyosiy tizim, ijtimoiy tuzilma.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I12Y2025N13>

Kirish. XIX asrning ikkinchi yarmi va XX asr boshlarida O'rta Osiyo hududi Rossiya imperiyasi uchun strategik, harbiy va iqtisodiy ahamiyat kasb etgan makon sifatida ko'rilgan. Shu sababli bu davrda hududga oid ko'plab ekspeditsiyalar, harbiy yurishlar, statistik tahlillar va ilmiy kuzatuvlar o'tkazilgan. Rossiyalik diplomatlar, sharqshunos olimlar, harbiy muhandislar, elchilar va ma'murlar tomonidan to'plangan ma'lumotlar bugun O'rta Osiyo tarixini o'rganishda muhim manbaviy asos vazifasini bajarmoqda. Ayniqsa, Buxoro amirligi, Xiva xonligi va Qo'qon xonligining siyosiy hayoti, yer-suv munosabatlari, shaharsozlik an'analari, savdo yo'llari va diplomatik aloqalari bilan bog'liq ko'plab ma'lumotlar aynan ushbu davrdagi rus manbalari orqali ancha boy tarzda hujjatlashtirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlil. XIX asr oxirida Rossiya imperiyasi O'rta Osiyoda harbiy-geografik va iqtisodiy manfaatlarni ilgari surar ekan, hududga oid ilmiy ma'lumotlarni to'plashga alohida e'tibor qaratdi. Shu jarayonda yuzlab harbiy topografik xaritalar tuzildi, shaharlar, qal'alar, sug'orish tizimlari, aholi soni va ijtimoiy qatlamlar bo'yicha maxsus hisobotlar tayyorlandi. Mazkur manbalarning o'ziga xos tomoni shundaki, ular ko'pincha kuzatuv asosida, bevosita voqea joyida tuzilgan. Bu esa bugungi tarixchilar uchun noyob ma'lumotlar manbai vazifasini o'taydi [1].

Ko'plab manbalarda harbiy-siyosiy maqsad ustuvor bo'lgani bois, ayrim holatlarda xonliklar hayoti yuzasidan imperiya manfaatiga mos talqinlar uchraydi. Shu bilan birga, faktologik ma'lumotlar — aholi ro'yxati, hunarmandchilik tarmoqlari, sug'orish inshootlari, savdo rastalari, soliq tizimi kabi ko'plab masalalar aniq raqamlar asosida yoritilgan.

V. V. Bartold, A. L. Kun, P. I. Lerx, N. I. Veselovskiy kabi sharqshunos olimlarning O'rta Osiyo xonliklariga oid ilmiy ishlari rus manbashunosligining poydevorini yaratdi. Ular tarixiy qo'lyozmalarni yig'di, mahalliy olimlar bilan muloqot qildi, arxiv materiallarini tizimlashtirdi. Bartoldning Turkiston tarixiga oid asarlari xonliklarning siyosiy tuzilishi, diniy hayoti, shahar-madaniyat an'analari, etnik jarayonlar haqida noyob ma'lumotlar beradi [2].

Sharqshunoslar asarida mahalliy aholi madaniyati, urf-odatlar va turmush tarzi, yer-suv tizimi, sug'orish an'analari ham keng yoritilgan. Ularning ilmiy tadqiqotlari hozirgi zamon tarixchilari uchun ham metodologik ahamiyatga ega.

Natijalar. XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi rus manbalari O'rta Osiyo xonliklarini o'rganishda nafaqat siyosiy voqealar tasvirini, balki jamiyatning ichki qatlamlari, ijtimoiy munosabatlar mexanizmi, mahalliy boshqaruv tizimi va xalqning dunyoqarashi haqida ham keng ko'lamli ma'lumotlarni taqdim etadi. Imperiya ekspeditsiyalari mazkur hududni faqat strategik makon sifatida emas, balki murakkab madaniy-sivilizatsion maydon sifatida o'rgangan. Bu esa manbalar tarkibida etnografik kuzatuvlar, mahalliy udumlar, mehnat an'analari, diniy e'tiqodlar va xalq tiliga oid yozuvlarning ham paydo bo'lishiga olib kelgan. Ko'plab rus tadqiqotchilari, ayniqsa sharqshunoslar, mahalliy muhit bilan yaqindan tanishishga harakat qilgan va bu orqali o'z asarlarida ancha neytral, ilmiy-obyektiv yondashuvga intilgan. Shu ma'noda, mazkur manbalarni faqat mustamlaka siyosatining mahsuli sifatida baholash biryoqlama bo'ladi; ular ilmiy qo'llanma sifatidagi qimmatini ham saqlab qolgan.

Rus manbalari O'rta Osiyo xonliklarining iqtisodiy tuzilishini yoritishda ham alohida ahamiyatga ega. Xonliklarda soliq tizimi, dehqonchilik va chorvachilikdan olinadigan majburiyatlar, savdo rastalari va karvon yo'llaridagi harakat, bojxona tartiblari, paxta yetishtirishning bosqichma-bosqich kengayishi kabi jarayonlar batafsil qayd qilingan. Ayniqsa, Kaufman davridagi general-gubernatorlik hisobotlari, Bezborodko, Girs va Kerenskiy kabi ma'murlar tomonidan tayyorlangan statistik yig'ma ma'lumotlar iqtisodiy tarixni tiklashda eng muhim manbalar sirasiga kiradi. Bu hisobotlarda Buxoro amirligi va Xiva xonligining Rossiya bilan savdo aloqalari, har yili olib kirilgan va olib chiqilgan tovarlar qiymati, oltin-kumush tangalarning muomaladagi holati kabi ko'plab masalalar aniqlik bilan berilgan. Tarixchilar uchun bunday faktologik materiallar iqtisodiy jarayonlarni modellashtirish, xonliklar ichki bozorining real holatini tiklash, tashqi aloqalardagi o'zgarishlarning sabablarini aniqlash imkonini yaratadi [3].

Manbalarning yana bir muhim jihati shundaki, ular xonliklar ichki boshqaruv tizimini o'rganishda noyob imkoniyatlar beradi. Rus elchilari, tarjimonlari va harbiy razvedkachilari

tomonidan tuzilgan “ma’muriy tuzilma xaritalari”da amir va xon saroyining ishlash tartibi, devonxona tuzilishi, qozi, rais, bek, otaliq, dasturxonchi, parvonachi kabi mansablarning vazifalari, viloyat va tuman darajasidagi boshqaruv tizimi alohida qayd etilgan. Masalan, Buxoro amirligidagi “amlokdorlik”, “tanob solig’i”, “zakot yig’imi” kabi institutlar rus manbalarida aniq tasvirlangan bo’lib, ular mahalliy boshqaruvning o’ziga xosligi va iqtisodiy mexanizmlarini ko’rsatadi. Bu kabi ma’lumotlar mahalliy tarixiy manbalarda har doim ham mufassal uchrayvermaydi.

Shuningdek, rus tadqiqotchilari xonliklar shaharlarining topografik ko’rinishi, bozorlar, madrasa va masjidlar, qal’a devorlari, sug’orish tizimlari haqida ham ko’plab kuzatuvlar qoldirgan. O’sha davrdagi Samarqand, Buxoro, Qo’qon, Xiva, Toshkent, Marg’ilon va Andijonning batafsil chizmalari hozirgi tarixiy shaharsozlik tadqiqotlari uchun muhim asos vazifasini o’taydi. Ayniqsa, Xiva xonligi hududidagi sug’orish tarmoqlarining – Polvon, Sho’x, Qo’shko’pir, Jilvon ariqlarining uzunligi, suv taqsimoti, ariqlarning suv sarfi kabi ko’rsatkichlar aniq raqamlar bilan berilgan. Ular o’sha davrning iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy hayotini chuqur o’rganishda muhim manbalardir.

Bu davr manbalarining yana bir qimmatli jihati — ular xalqning kundalik hayotiga doir kuzatuvlarni ham o’zida jamlagan. Ayrim harbiy xizmatchilar va sharqshunoslar mahalliy hunarmandchilik, uy-joy qurilishi, kiyim-kechak, urf-odatlar, marosimlar, diniy e’tiqodlar, mahalliy boshqaruv amaliyoti haqida batafsil yozuvlar qoldirgan. Masalan, rus etnograflari tomonidan olingan tasviriy materiallar — fotosuratlar, eskizlar, xaritalar va tasvirlar bugungi kunda o’sha davr hayot tarzini jonli holatda tiklash imkonini beradi. Bu hol rus manbalarining faqat siyosiy tarix uchun emas, balki madaniy va antropologik tadqiqotlar uchun ham bebaho manba ekanini ko’rsatadi [4].

Biroq mazkur manbalardan foydalanishda tarixiy kontekstni unutmaslik juda muhim. Rus tadqiqotchilarining fikrlarida ba’zan oriyentalist stereotiplar, imperiya mafkurasiga mos talqinlar va mahalliy jamiyatni “ortda qolgan hudud” sifatida ko’rsatishga urinishlar uchrab turadi. Shu sababli, har bir manbani mahalliy tarixiy kontekst, o’z davridagi siyosiy vaziyat va muallifning shaxsiy pozitsiyasi bilan bog’lab tahlil qilish zarur. Bu yondashuv manbalarining obyektiv jihatlarini ajratib olish, bo’rttirilgan yoki biryoqlama baholarni esa tarixiy haqiqatdan farqlash imkonini beradi.

Rus manbalarini mahalliy qo’lyozmalar, hujjatlar, xonlik devonlari, vak’naamalar, tarixiy rivoyatlar bilan solishtirish esa integrativ manbashunoslik yondashuvini shakllantiradi. Bu usul O’rta Osiyoning XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi siyosiy, iqtisodiy va madaniy manzarasini ko’p qirrali tarzda tiklashga imkon beradi. Shunday qilib, rus manbalari O’rta Osiyo tarixini o’rganishda mustahkam tayanch vazifasini bajargan bo’lsa-da, ular faqat boshqa mahalliy manbalar bilan birgalikda to’liq ilmiy qiymat kasb etadi.

XIX asr oxiri – XX asr boshidagi rus manbalari O’rta Osiyo xonliklarini o’rganishda ayniqsa siyosiy jarayonlarning dinamikasini tiklashda katta ahamiyatga ega. Bu davr Rossiya imperiyasining mintaqada kengayishi, xonliklar bilan diplomatik munosabatlarning murakkablashuvi, ichki siyosiy ziddiyatlarning kuchayishi bilan xarakterlanadi. Rus harbiylari, sharqshunoslari va siyosiy elchilarining kundaliklarida xonliklar o’rtasidagi raqobat, sulolaviy qarama-qarshiliklar, iqtisodiy manfaatlar to’qnashuvi, tashqi ta’sirlarning kuchayishi batafsil qayd etilgan. Ayniqsa Qo’qon xonligidagi ichki inqiroz, Buxoro amirligidagi markaziy hokimiyatning zaiflashuvi va Xiva xonligining siyosiy bo’ysunishi jarayonlari o’sha davr

manbalarida o'zining eng jonli ko'rinishini topgan. Bu manbalar hozirgi tarixshunoslikka xonliklar siyosatining ichki mexanizmlarini ko'p qirrali tarzda tahlil qilish imkonini beradi.

Shu bilan birga, rus manbalari O'rta Osiyodagi harbiy infratuzilma, istehkomlar, strategik yo'llar va mudofaa tizimiga oid ma'lumotlar bilan ham alohida e'tiborga molik. Harbiy razvedka ekspeditsiyalari o'z hisobotlarida xonliklardagi qal'a devorlarining qalinligi, mudofaa minoralari, suv chiqarish inshootlari, qo'shinlar soni, harbiy safarbarlik tartibi va harbiy anjomlar haqida batafsil yozuvlar qoldirgan. Ayniqsa Kaufman, Skobelev, Grodekov kabi harbiy amaldorlarning ma'lumotlari XIX asr oxiri harbiy tarixini tiklashda noyob manba hisoblanadi. Bu ma'lumotlar o'z davrida strategik maqsadda tuzilgan bo'lsa-da, bugungi ilmiy tadqiqotlar uchun ular beqiyos qiymatga ega. Harbiy xaritalar, qal'alar chizmasi, yo'l tavsiflari ham xonliklar geografiyasini aniq tasavvur qilishga yordam beradi.

Ijtimoiy-iqtisodiy hayotning chuqur qatlamlari ham rus manbalarida keng yoritilgan. Masalan, chor Rossiyasining statistika qo'mitalari tomonidan tuzilgan hisobotlarda qishloq xo'jaligi ekin maydonlari, hosildorlik, chorva soni, hunarmandchilik ustaxonalarining joylashuvi, bozor kunlari, savdo rastalarining soni, irrigatsiya tizimining me'yoriy ishlashi va suv taqsimoti kabi ko'rsatkichlar qayd etilgan. Bunday hujjatlar xonliklar iqtisodiyotining ichki strukturasi qanday bo'lganini faktlar bilan ko'rsatib beradi. Ayniqsa, Buxoro va Xivada yer egaligi shakllari — mulk, vaqf, suyurg'ol, amlak — aniq tasniflar asosida bayon etilgan bo'lib, ular iqtisodiy munosabatlarning o'ziga xosligi haqida to'liq tasavvur beradi.

Etnik va madaniy jarayonlar esa rus etnograflarining asarlarida keng o'rin olgan. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida mintaqaga yuborilgan etnografik ekspeditsiyalar mahalliy aholining turmush tarzi, urf-odatlar, marosimlari, milliy kiyimlari, tili va lahjalari, xalq og'zaki ijodi, qo'shiq va doston an'analari haqida boy material to'plagan. Ayniqsa, mahalliy qishloq jamoalarining ijtimoiy tuzilishi — oqsoqollar kengashi, masjid va mirobning roli, jamoaviy qaror qabul qilish an'analari — o'z davridagi ijtimoiy institutlar haqida muhim ma'lumot beradi. Bu yozuvlar bugungi etnologiya va madaniyatshunoslik tadqiqotlari uchun asosiy manbaviy qatlamlardan biridir.

Rus manbalari shuningdek, sud-huquq tizimini o'rganishda katta ahamiyatga ega. Qozikalon, qozi, rais, mirshab, arkon, saroy mulozimlari faoliyati, shariat va urf asosidagi sud jarayonlari, jazolar tizimi, soliq va boj yig'ish amaliyoti o'sha davr huquqiy ongini yoritishda muhim manbalardir. Ayrim sud ishlari bo'yicha yozilgan protokollar, qozilararo bahslar, mulk talashish, meros masalalari kabi hujjatlar ijtimoiy munosabatlarning jonli tasvirini beradi. Tarixiy antropologiya nuqtai nazaridan, bunday hujjatlar jamiyatning ichki ruhiyati, qadriyat tizimi, adolat tushunchasi haqida chuqur tasavvur beradi.

Demografik ma'lumotlar ham rus manbalari orqali yaxshi o'rganilgan. Aholining soni, etnik tarkibi, migratsiya jarayonlari, qishloqlar soni, uy xo'jaliklarining tarkibi, nikoh yoshining o'rtacha ko'rsatkichi, tug'ilish va o'lim statistikasi haqida yig'ilgan ma'lumotlar demografik tarixni tiklashda juda qo'l keladi. Ko'plab rus statistiklari aholini uyma-uy yurib ro'yxatga olgan, bu orqali mahalliy aholining real soni aniqlangan. Bu ma'lumotlar bugungi kunda xonliklar demografik manzarasini ilmiy asosda qayta tiklash imkonini beradi.

Rus geograflarining manbalari esa mintaqaning tabiiy-iqlim sharoitlarini chuqur tasvirlagan. Ular tog' tizmalari, cho'l hududlari, daryo va kanal tarmoqlarining xaritasi, suv taqsimoti, tuproq unumdorligi, shamol yo'nalishlari, yil davomidagi yog'ingarchilik kabi ko'plab ma'lumotlarni to'plagan. Bu ma'lumotlar o'sha davrdagi qishloq xo'jaligining

rivojlanish darajasi, mavsumiy ishlar, suv resurslari bilan bog'liq mojarolarni o'rganishda tarixiy-geografik asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Eng muhimi, rus manbalari orqali xonliklar hayotining turli qatlamlari haqida ko'p qirrali manbashunoslik tizimi shakllanadi. Harbiy hujjatlarda ko'proq strategik maqsadlar, etnografik yozuvlarda kundalik hayot tafsilotlari, diplomatlar eslatmalarida siyosiy jarayonlar, geografik hisobotlarda esa tabiiy sharoitlar aks etgan. Ana shu turli ko'rinishdagi manbalarni kompleks tahlil qilish orqali O'rta Osiyo xonliklari tarixi to'laqonli ilmiy talqin topadi.

Xulosa va munozara. XIX asr oxiri – XX asr boshlariga oid rus manbalari O'rta Osiyo xonliklar tarixini o'rganishda eng boy va tizimli hujjatlar majmuini tashkil etadi. Shunga qaramay, ular harbiy-siyosiy kontekstda yaratilgani uchun manbalarni kompleks va tanqidiy asosda o'rganish lozim. Bu hujjatlar ilmiy tadqiqotlar uchun nafaqat tarixiy faktlar manbai, balki manbashunoslik metodologiyasi rivoji uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Бартольд В. В. Туркестан в эпоху монгольского нашествия. – Москва: Наука, 1963. – 556 с.
2. Веселовский Н. И. Труды по археологии и истории Средней Азии. – Санкт-Петербург: Изд-во Императорской АН, 1905. – 412 с.
3. Кун А. Л. Памятники Востока. Материалы по истории Средней Азии. – Санкт-Петербург: Типография А. Бенке, 1881. – 368 с.
4. Лерх П. И. Археологические исследования в Туркестанском крае. – Санкт-Петербург: Императорская академия наук, 1870. – 295 с.
5. Скобелев М. Д. Дневники и письма о Туркестанском походе. – Москва: Воениздат, 1958. – 284 с.
6. Массон М. Е. Очерки по истории Средней Азии XIX века. – Москва: Восточная литература, 1950. – 327 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).